

Весна ТОМОВСКА-МИТРОВСКА

УДК: 821.14'02-14.09

ПОЕТОТ И ПОБЕДНИКОТ ВО ПИНДАРОВИТЕ ЕПИНИКИИ

Крайќа содржина

Пиндаровата епиникија е сложен и многузначен поетски облик со бројни книжевни елементи и релации. Во овој труд се обработуваат поетските и победничките како константни поетски трајќи во текстовите на Пиндаровите оди. Нивната вонтекстовна релација како предуслов за составување победничка песна Пиндар лирски ја обработува, што значи како содржина ја внесува во текстовите. А, како книжевен елемент, здружувањето на поетските и победничките има интегрирачка функција во обликот. Поврзувањето на овие два елемента Пиндар го имело врз издвојувањето на нивната ексклузивност да поседуваат доблест=мудрост што не се стичнува и не може да се научи, туку се наследува и добива од боговите.

Клучни зборови: ХЕЛЕНСКА ХОРСКА ЛИРИКА, ХОРСКИ ПЕСНИ, ЕПИНИКИИ, ПИНДАР, ПОБЕДНИК, ДОБЛЕСТ-АРЕТА, ПОЕТ, МУДРОСТ.

Селективноста на традицијата, чија методологија на одбирање и чување не секогаш можеме да ја осознаеме и да ја разбереме, определила од богатото и разновидно лирско творештво на Пиндар во интегрален облик да се зачуваат само неговите епиникии. Овие хорски песни ја придружувале (ἐπι), овенчувале и славеле победата (νίκη) на некој од натпреварите што се одржувале во рамките на големите панхеленски игри¹, а кои биле дел од обредното честење на определен бог².

Хеленската хорската лирика е сложен поетски вид кој во својот автентичен облик се остварува како единство на три, различни спо-

¹ Олимписки, Питијски, Немејски и Истмиски. Зачуваните победнички песни на Пиндар биле сегментирани од александрските филолози во четири збирки насловени според игрите на кои победиле оние во чија чест и слава биле составени овие песни.

² Во Олимпија се славел Севс, во Делфи на Питиските игри Аполон, а на Немејските Посејдон.

ред средствата, миметички постапки: говор во метар, музичка придружба и танц³. Пиндаровата епиникија како книжевен облик е сведоштво за првиот вид творештво. Другите два вида, музиката и танцот, иако не ги познаваме, треба да ги претпоставиме како составен дел на хорската песна за да нè потсетуваат на перформативноста како идентификувачки елемент на овој вид поезија. Јавното прикажување на поетскиот облик, било да е епски, лирски, или драмски, е значајна особеност на античката книжевна пракса. Но, за разлика од епот, монодијата и дијалошките партии на драмата, исполнувањето на хорската песна не е само презентација на текстот, туку составување на обликот. На ова речиси постојано потсетува Пиндар во атхортативните уводи на своите епиникии. Тогаш кога ги спомнува инструментите кои ја придружуваат песната, како на пример „Дорска од клинец форминџа симни“ (Ol.1.17)⁴, или „и форминџа шаренозвучна и ѝсок на кавали заедно со слово на ѝсна нека фалаѝ...“ (Ol.3.8), или „со форминџа и со кавал најѝпревар да ѝрославиме“ (Nem.9.8)⁵. Пиндар го спомнува и хорот кој со ритмички движења ја приружува песната: „на ѝсна здружена со шареноџласна форминџа оро додека вијаѝ ме ѝракааѝ сведок да бидам“ (Ol.4.2-3.).

Хеленската хорска песна не е издвоен, автотеличен поетски облик, туку задолжителен дел од некоја друга, обредна, или световна пракса, која ја одредува содржината на нејзината поетска задача. Епиникијата има задача да овековечи и да прослави победа на конкретен победник во конкретен натпревар на определено место и во означено време. Победата е повод за песна, или, попрецизно, победата бара песна. Овој елемент на контекстот, или, поточно, предтекстот, во епиникиите на Пиндар станува елемент на текстот. Тој, речиси во секоја победничка песна, како некоја обредна формула и обврзен елемент во структурата на песната, го повторува поводот за нејзино составување: „ѝбедаѝа на најѝпревар некој џолем најмноџу љуби ѝсна“ (Nem.3.6), или „она шѝо е завршено добро...со божесѝвена ѝсна ѝреба да се ѝофали“, (Nem.9.7), или „ѝоради најѝпревар славен мноџуџласна ѝсна се раџа“ (Ol.1.10).

Пиндар го почитува ова барање на епиникијата и кон него се однесува со сериозна поетска одговорност. Релацијата помеѓу авторот и неговата книжевна порака во контекст на славење на нечија

³ Ag. Po. 1447a 22 и 1447b 25.

⁴ Преводот на фрагментите од епиникиите на Пиндар е од авторот на овој труд.

⁵ Спореди Ol.7.12, 9.13; Isth.5.27.

победа Пиндар во своите песни ја нарекува исполнување на должност ($\chi\rho\acute{\epsilon}\omicron\varsigma$). „Венецоџи шџо ја овенчува оваа глава од мене бара боже-сџивена да исполнам должностџ“ (*Ol.3.7.*), „Мојоџ долџ кон џебе, момче, ме џони џвоиџе усџеси крајни на крилесџа џесна јас да џи смесџам“ (*Puth.8.37*), „некој ме задолжи мене да разбудам џовџорно слава на џреџџџџе неџови“ (*Puth.9.104*).

Победата на натпреварот на игрите во Олимпија, Делфи, Немеја или на Истмос е обврска за поетот да состави песна. Но, самиот настан, стекнувањето на победата, натпреварот и учесниците во него, игрите и присутната публика не се предизвик за Пиндар поетски да ги обработи во своите песни. Во нив нема да сретнеме пластичен опис на сетилен впечаток од настанот; обид да се реконструира во лирска слика напорот на натпреварувачот, или напнатоста и возбуда на гледачите. Ваквите содржини можат да се препознаат во ретките и патемни, синтаксички изолирани елементи кои имаат речиси декоративна функција во текстот. Поетот не е насочен кон сетилната појавност на настанот, на победата, туку на нејзината апстрактна, метафизичка содржина. Носител на ова значење е победникот на натпреварот, тој е основниот структурирачки елемент кој ја организира сложената поетска маса на Пиндаровата епиникија.

Книжевните појави кои се дел од некој конкретен, вонкнижевен настан и кои имаат определена задача во неговото остварување, по правило имаат стабилна структура и зададена мапа на содржини. Во Пиндаровите епиникии задолжителни точки на кои запира поетовото внимание и со нерамномерна посветеност го вложува својот творечки ангажман се: пофалбата на победата, пофалбата на победникот, пофалбата на претците на победникот, пофалбата на родниот град на победникот, пофалбата на чувството на среќа заради победата, пофалба на поетот и на неговата уметност, молитвите, митовите и уводите⁶. И во ова таксативно наведување на книжевните елементи на епиникијата лесно може да се воочи доминантното присуство на победникот како обединувачки фактор на разнородните содржини.

На победникот како крајна цел ($\tau\acute{\epsilon}\lambda\omicron\varsigma$, *finis*) на секоја победничка песна Пиндар упатува во почетокот на втората Олимписка ода кога прашува:

⁶ Види Erich Thummer, *Pindar: Die istmischen Gedichte*. Hajdelberg 1968. W. Schadewadt, *Der Aufbau des Pindarischen Epinikion*. Halle, 1928.

Ἀναξίφορμιγγες ὕμνοι, τίνα θεόν, τίνα ἥρωα, τίνα δ᾽ ἄνδρα
κελαδήσομεν;⁷

Ова е прашањето кое, и тогаш кога не е изговорено, стои на почетокот од секоја епиникија. Ова е прашање на кое треба да одговори поетот пред да состави песна, а редоследот на посочените непознати, ја одредуваат насоката по која треба да се движи при нивното дефинирање. Прв во низата е богот, оној во чија чест се одвива големата панхеленска ира и натпреварот на кој победил оној што треба да се слави. Следен во низата е херојот, или оној што е поврзан со легендарното минато на местото каде се случува натпреварот, или митскиот епоним на родното место на победникот. Последен во низата, но најважен во хиерархијата на песната, е човекот, победникот во натпреварот. Токму преку победата и заради неа човек може да влезе во ова друштво на богови и херои и својата смртна природа да ја надмине преку бесмртна слава, за што, меѓу другото, треба да допринесе токму оваа победничка песна.

А победата, пак, значи дека тој човек содржи извесна доблест, или, како што ја нарекува Пиндар, *ареџа*⁸. „На натипревариие на-
градџи однесоа разни...џобедниџиие. Заџиџо светиџа сосема јасно доб-
лесџа (ἄρετᾶ) нивна на сџадионоџи, на борилиџииеџио, на џиркалиџи-
џиџио...“ (*Isth.* 18-23). „Хиерон...џуџки џиџо собрал од севкуџина доб-
лесџи“ (*Ol.* 1.13) Поетот не прашува дали оваа доблест се наследува,
или се учи; тој не се двоуми, туку тврди (*Met.* 3.40-42):

*џоради наследена некој слава мноџу е моџен.
оној, џак, со учење џиџо ја сџекнал маџен е човек
џу овде, џу онде зјаџа, не знае џиџо сака,
несиџурен во одоџи, а се обидува во доблесџи безброј со неза-
вршени мисли.*

Исто и на друго место (*Ol.* 10.20):

*Вродена доблесџи кој јакне
кон виџина слава да насочи може
со џодадена рака божја.*

Ареџа е, значи, онаа содржина која го насочува натпреварува-
вачот кон победа, а која тој ја наследил од своите претци, а овие,
пак, ја добиле од некој бог, според неговата сопствена воља. Доб-

⁷ Песни уџравувани од форминџа,
кој боџ, кој херој, кој ли човек да џо славиме сеџа?

⁸ Пиндар го употребува дорскиот облик на именката.

леста ги организира учесниците во победата според хиерархијата на партиципација во настанот и според хронолошката присутност во песната. Најблиску до поетот, а и до сегашното време на песната, е победникот и тој речиси секогаш е првата точка на која подолго се запира поетовата творечка дејственост. Оттука следи постепено враќање и задлабочување во минатото на победникот, преку неговите претци, преку хероите, сè до боговите. Затоа се сите овие елементи присутни во она прашање кое Пиндар го поставува еднаш на почетокот од втората Олимписка ода, а го подразбира секогаш кога започнува нова победничка песна; *кој боџ, кој херој, кој ли човек да го славиме сега?* Книжевната задача на оваа постапка на постепено напуштање на славеничката гозба е, меѓу другото, да обезбеди поетски простор за една материја која не е сосем соодветна за лирска обработка, но која има извонредна интегрирачка способност да ги собере разнородните елементи на победничката песна, од една страна, и да го објективизира конкретниот и реален настан, од друга страна. Се работи за митската плазма која Пиндар во изобилство ја внесува во својата лирска песна. Во наративната структура на овој епски елемент во хеленската епиникија *ареџа* добива соодветен простор за поетска експликација. Воедно, низ парадигматично умножување на *ареџа* во бројните митски ситуации, епиникијата ја исполнува својата дидактичка и образовна функција.

Доблеста што се осведочува во натпреварот го поврзува поетот со победникот и го обврзува со песна. „*Прослави го мажоиџи џио доблесџи (ἀρετάν) нашол во џуџаница јака*“ (Ol.7.89). Зашто „*Во славниџе џесни доблесџи (ἀ ἀρετᾶ) џрае со векови*“ (Pyth.3.114) и „*џеснаџи џрајно ја освейлува доблесџи (ἀρετᾶν) џио широчина ја одликува*“ (Ol.4.10). Кај Пиндар се обновува онаа древна, првична функција на поетите-пеачи да известуваат за големите настани и за јуначките подвизи. Тој ѝ го враќа на поезијата херојскиот дух што е нејзина првична инспирација и причина за составување песна. Оваа книжевна појава кај Пиндар може да се нарече епизација на лириката; славењето на херојството со неговиот најважен атрибут – доблеста тој го возобновува во лирски облик. Разликата помеѓу епската поезија и Пиндаровата песна во поетскиот став кој произлегува од обликот и од поводот за составување песна е во тоа што Пиндар го објавува како исполнување на обредна задача (χρέος) од позиција на инволвиран учесник она за што епската песна раскажува од дистанца и на едно помалку религиозно, а повеќе световно рамниште.

Авторската хорска лирика во целина, а онаа на Пиндар особено, допринесува за кружната композиција во развојното видоизменување на хеленската лирика. Хорските песни, на едно, пред сè, појавно рамниште, ја поврзуваат лириката со нејзините обредни и перформативни почетоци и го затвораат кругот на нејзиното генеричко себеостварување.

Епиникијата е книжевен облик кој настанува од креативната поврзаност на победникот во натпреварот со поетот учесник во обредот од кој натпреварот е еден дел. Оваа меѓузависност на авторот со предметот за Пиндар не е само еден вонтекстовен елемент, дел од многуте предуслови да се случи песна. Меѓусебната творечка привлечност на поетот и победникот станува книжевна тема која Пиндар репетитивно, речиси во секоја своја песна, ја истражува и поетски обработува. Како постојано да се потсетува (*Nem* 9.7-8):

*Она што е извршено добро
не смее со молк да се ѝрекрие,
божествена ѝесна
со делото доблесно ѝ треба да се врзе.*

Својата позиција во оваа релација поетот ја дефинира вака (*Nem*.5.1-5):

*Не сум скулптор што недвижни дела ѝ прави
ликови на едно место само што сѝојати.
Туку, еј ѝесно слајка,
со секој кораб од Ајгина ќе оѝливам и ќе објавам
дека синоѝ на Ламѝон, Пѝѝеј снажен
во Немеја венец доби славен.*

Во оваа споредба на поетот со скулпторот Пиндар јасно ја истакнува сопствената предност како творец на „подвижни“ стихови што можат многу подалеку да стигнат од неподвижното мермерно тело и да ја распрснат на сите страни славата на победникот. „за нив сме чуле од ѝесниѝе славни, што мудри=ѝоеѝи ѝи исѝеале за нив“ (*Pugh*.3.113). Како што може да се види од овој фрагмент Пиндар ги нарекува поетите мудри, σοφοί, а нивната способност да составуваат песни ја смета за извесна мудрост, σοφία. Еве како тој во своите песни ја дефинира оваа мудрост: „Мудар=Поет е оној кој има многу

знаења уише со раѓањето свое, а приучението ко раширкани врани во многулаѓоливост се давај и неусеешни јесни правај“ (Ol.86-7). Умешноста на поетот е, значи поседување на некаква способност и на знаење кои не можат да се совладаат со учење и кои не се достапни секому зошто се природени. Содржината на овој фрагмент има цврста аналогија со веќе споменатиот од третата Немејска ода (40-42) во кој се опишува победникот. Натпреварувачот победува затоа што поседува некаква доблест; поетот може да состави песна само ако има извесна вештина, или, како што Пиндар ја нарекува, мудрост. *Арејта*, доблеста не се стекнува, таа се наследува и се добива на дар од боговите. Еднакво, поетската мудрост поетот со учење не може да ја стекне, со неа тој се раѓа. Пиндар ги здружува поетот и победникот на едно многу суштинско рамниште. Тие се еднакви во ексклузивноста која им ја одредуваат боговите. „Добри и мудри се луѓето според вољата божја“ (Ol.9.28). „Со ваша помош [Харити] смртните добиваат сè што е пријатно и славно, кога е некој мудар, или убав, или доблесен сосем.“ (Ol.14.6). Слично „Од боговите извира сè што може да постигне човечка доблест, и мудрост=поеитието и оние со снажни дланки и вештините во говор од нив се раѓаат“ (Pyth.1.41-2).

Книжевната релација меѓу поетот и победникот во епиникиите на Пиндар ја организира книжевната материја на поетскиот облик и како констатна содржина го омеѓува просторот на секоја песна посебно. Овие два елемента, поетот и победникот, сочинуваат пар цврсто поврзан со еднаквоста на сопствените особености (добрест=мудрост) и со заедничката и единствена задача низ песна да се прослави победата како парадигма на совладување на минливоста и конечноста.

(Рецензент: проф. д-р Вишомир Мишевски)

ЛИТЕРАТУРА

- CAREY, C. The Victory Ode In Performance: The Case for the Chorus. In: *CPh* 86 (1991) 192-200
- CROTTY, K. *Song and Action: The Victory Odes of Pindar*. Baltimore, 1982.
- GENTILI, Bruno. *Poetry and Its Public in Ancient Greece from Homer to the Fifth Century* (trans. Th.A.Cole). Baltimore, 1985.
- HEATH, M. and LEFKOWITZ, M. Epiniikian Performance. In: *CPh* 86 (91) 173-191
- ILLIG, L. *Zur Form der pindarischen Ercaehlung*. Berlin, 1932.
- LEFKOWITZ, Mary. Who Sang Pindar's Victory Odes? In: *AJP* 109 (88) 1-11
- LEFKOWITZ, Mary. ΤΩ ΚΑΙ ΕΓΩ: The First Person in Pindar. In: *HSCP* 67 (63) 177-253.
- NAGY, Gregory. *Pindar's Homer. The Lyric Possession of an Epic Past*. The Johns Hopkins University Press, 1997
- SCHADEWADT, W., *Der Aufbau des Pindarischen Epinikion*. Halle, 1928.
- THUMMER, Erich, *Pindar: Die istmischen Gedichte*. Hajdelberg 1968.

Vesna TOMOVSKA-MITROVSKA

THE POET AND THE VICTOR IN PINDAR'S EPINIKIA

ABSTRACT

In the Pindar's epinikia the poet and the victor belongs to each other. This relationship comes from unbreakable connection between the victory and the song and it is a part of contextual elements of the form. The closeness of the poet and the victor within the poem is based on the fact that they own the power that the other people do not. Pindar believes that the victory is manifestation of the areta, and the poem is manifestation of the wisdom. Both, the areta of the victor and the wisdom of the poet are the gifts from the gods and they can be not learned. The Pindar's epinikia embody the relationship between the poet and the victor as the guiding structural principle of the poem.

Keywords: GREEK CHORAL POETRY, EPINIKIA, PINDAR, VICTOR, EXCELLENCE, ARETA, POET, WISDOM.